

Alim ömrü

Fərrux RÜSTƏMOV,

ADPU-nun İbtidai təhsil fakültəsinin dekani,
pedaqoji elmlər doktoru, professor,
Əməkdar elm xadimi

Böyük Azərbaycan filosofu Ə.Bəhmənyar deyirdi ki, elə adamlar axtarın ki, onlarla söhbət yaxşı kitaba bərabər olsun. Kitab ömrü yaşayanlar isə elm adamlarıdır, bəşəriyyətə həqiqət, ədalət və xoşbəxtliyin yolunu göstərən alimlərdir. Onlar dünyanın çırağı, axirətin nurudur (Məhəmməd Peyğəmbər). Elm insan ruhunun bəzəsidir, yalnız onun köməyi ilə həqiqəti görmək və dərk etmək mümkündür. Ulu Nizami əbəs yerə demirdi:

*Bağlı bir qarıya açar axtarsan,
Ancaq alimlərdə axtar, taparsan.*

Elm bəşəriyyət yarandığı gündən indiyə kimi tikilən ən möhtəşəm bir məbəddir. Onun hər bir daşını qoymaq üçün alimlər bütün ömrünü sərf ediblər. Öz ixtiraları və kəşfləri ilə bəşər elminə dəyərli töhfələr verən, dünya elm məbədinə öz “kərpici”ni yerləşdirən Azərbaycanın müdrik zəka sahibləri ilə millətimiz haqlı olaraq fəxr edir. Elmdə yaranan bu ənənə və vərisliyi uğurla davam etdirənlərdən biri də Azərbaycan elmi elitasının tanınmış nümayəndəsi, ADPU-nun Ümumi psixologiya kafedrasının müdiri, psixologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar müəllim Ramiz İbrahim oğlu Əliyevdir.

Aspirantura illəri

1978-ci ildə gərgin keçən müsbəqədə (1 yerə qarşı 9 nəfər sənəd veribmiş) ən yüksək nəticə göstərərək Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunun Uşaq, yaş və pedaqoji psixologiya ixtisası üzrə əyani aspiranturasına daxil olub. Professor Ə.Əlizadənin elmi rəhbərliyi ilə kiçik yaşlı məktəblilərin şəxsiyyətinin formalaşmasında onların ictimai fəallığının rolunu araşdırmağa başlayıb. Lakin o dövrün qaydalarına görə, 1979-1980 -ci illərdə təhsilini yarımçıq qoyaraq sovet ordusu sıralarında hərbi xidmətdə olub. Hərbi xidmətdən sonra aspirantura təhsilini Moskva şəhərində SSRİ Pedaqoji Elmlər Akademiyasının Elmi-Tədqiqat Psixologiya İnstitutunda professor İrina Vladimirovna Dubrovinanın rəhbərlik etdiyi laboratoriyada davam etdirəndən sonra 1981-1982-ci illərdə Moskvada dünya şöhrətli psixoloq alimlərlə birlikdə tədqiqat apararaq, Moskva elmi-pedaqoji və psixoloji mühitində “bişməsi”, onun elmi erudisiyasının genişlənməsində, nəzəri və praktik hazırlığının yüksəlməsində, yetkin alim kimi formalaşmasında mühüm rol oynayıb. 1983-cü ildə əyani aspirantura təhsilini başa vuran Ramiz müəllim Bakıya qayıtmalı olub. Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunun Psixologiya və defektologiya şöbəsində kiçik elm işçi vəzifəsində elmi fəaliyyətə başlayıb. Bakıda işləməyə Moskvaya və Kiyev psixoloq alimləri ilə əlaqəni kəsməyib, beynəlxalq səviyyəli konfranslarda, simpoziumlarda iştirak edib, tanınmış psixoloq alimlərin elmi seminarlarında çıxış edib. Nəhayət ki, çəkilən zəhmət öz bəhrəsini verib. O, 1985-ci ildə Ukrayna Elmi-Tədqiqat Psixologiya İnstitutunda “Kiçik yaşlı məktəblilərin şəxsiyyətinin formalaşmasında ictimai fəallığın rolu” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək psixologiya elmlər namizədi alimlik dərəcəsi alıb. Dissertasiya işi həm rəsmi opponentlər, həm də Müdafiə Şurasının üzvləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. Aparıcı təşkilatın

akademik Ş.Amonaşvilinin direktor olduğu Tbilisi ETPI-nin verdiyi rəydə dissertasiya elmi-nəzəri və praktik səviyyəsinə görə unikal iş hesab olunmaqla yanaşı, müəllifin tədqiq etdiyi problemlə bağlı irəliləyən fikirlərin psixologiya elminə dəyərli töhfə olduğu bildirilib.

Zirvəyə aparan yol

Geniş elmi erudisiyaya, nəzəri və praktik hazırlığa malik olan Ramiz müəllimin dünya şöhrətli rus, Ukrayna və Azərbaycan psixoloqlarından dərs alması, onlarla birlikdə tədqiqat aparması pillə-pillə onu ucaldıb, şöhrətini uca zirvəyə yüksəltdi. Elm adamlarının inkişafı pillə-pillə, sənət adamlarının inkişafı isə birdən-birə və ani baş verir. Namizədlik dissertasiyasının müdafiəsindən sonra Ramiz Əliyev müxtəlif ali məktəblərdən dəvət alsada, iş yerini dəyişməyib. 1986-cı ildən 2001-ci ilə kimi Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda aparıcı elmi işçi vəzifəsində çalışıb. 2001-ci ildə həmin institutun bazasında formalaşdırılan Təhsil Problemləri İnstitutunda Yaş fiziologiyası və psixologiya şöbəsinin müdiri vəzifəsinə təyin olunub. Bir tərəfdən institutun Azad Həmkarlar Təşkilatının sədri kimi geniş fəaliyyət göstərərək, digər tərəfdən 80-ci illərin axırlarından ölkədə baş verən ictimai-siyasi hadisələrin iştirakçılarından birinə çevrilib. Siyasi-analitik yazılarla mətbuatda çıxışlar edib. Bu illər həm də onun elmi həyatında ən məhsuldar dövr kimi yadda qalıb. Respublikada ilk dəfə olaraq “Təhsildə psixoloji xidmətin Əsasnaməsi”nin layihəsini hazırlayıb və nəşr etdirib. Şagird şəxsiyyətinin formalaşmasının etnopsixoloji əsaslarını doktorluq dissertasiyası səviyyəsində araşdırıb. 2004-cü ildə BDU-nun nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasında “Şagird şəxsiyyətinin formalaşmasının etnopsixoloji əsasları” mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək psixologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsi alıb. Əsər rəsmi opponentlər professor F.Sadiqov,

professor Ə.Abbasov, professor Ə.Baxşəliyev, Dissertasiya Şurasının sədri AMEA-nın müxbir üzvü, professor B.Əliyev, üzvləri və aparıcı müəssisənin mütəxəssisləri tərəfindən yüksək dəyərləndirilib.2009-cu ildə ona psixologiya üzrə professor elmi adı verilib. Doktorluq dissertasiyasının müdafiəsindən az sonra Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Ekspert Şurasının üzvlüyünə dəvət olunub və 2006-2013-cü illərdə burada səmərəli elmi fəaliyyət göstərərək, onlarla gənc tədqiqatçının xeyirxahlarından biri olub.

Psixoloq-alimlərinin üçüncü nəslinin güdrətli nümayəndələrindən biri

Azərbaycanda elmi psixologiyanın inkişafında akademik A.O.Makovelski, professor Ə.K.Zəkuzadə, professor F.İbrahimbəyov, professor Ş.Ağayev, professor M.Məhərrəmov, professor Ə.Bayramov, professor Ə.Əlizadə və professor M.Həmzəyevin müstəsna xidmətləri olub. Bu müqtədir alimlər psixoloq alimlərin birinci və ikinci nəslinin ən güdrətli nümayəndələridir. İkinci nəslin elmi rəhbərliyi, diqqət və qayğısı nəticəsində psixoloq alimlərin yeni nəslə - AMEA-nın müxbir üzvü, professor Bəxtiyar Əliyev, professor Səməd Seyidov, professor Ramiz Əliyev, professor Kəmalə Əliyeva, professor R.Qədirova və b. yetişib. Etiraf edək ki, üçüncü nəslin ən güdrətli nümayəndələrindən biri də professor Ramiz Əliyevdir. O, çoxşaxəli yaradıcılıq kredosuna və qeyri-standart təkəkkür tərzinə malik alimdir. İngilis və rus dillərini mükəmməl bilməsi, mütəmadi olaraq ABŞ, Avropa və rus psixoloqlarının əsərlərini mütaliə etməsi, hər bir psixoloji fakt və hadisəyə fərqli yanaşması, həmin birnalı olaraq qəbul etdiyi nəzəriyyələri ehkam kimi qəbul etməməsi onu həmkarlarından fərqləndirən əsas xüsusiyyətlərdən biridir. O, psixologiyanın müxtəlif sahələri üzrə - eksperimental psixologiya, etnopsixologiya, təhsildə sosial-psixoloji xidmət, test nəzəriyyəsi, istedadlı uşaqlara psixoloji xidmət və psixologiya tarixi ilə bağlı sistemli araşdırmalar aparıb, bir-birindən maraqlı, elmi-nəzəri və praktik dəyərliliyi ilə seçilən əsərləri ilə pedaqoji ictimaiyyətin görüşünə gəlib. Onun “Şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında milli xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması” (1995), “Şəxsiyyət və onun formalaşmasının etnopsixoloji əsasları” (2000), “Məktəbdə psixoloji xidmətin aktual məsələləri” (2004), “Psixologiya” (2003, 2007, 2008), “Psixologiya tarixi” (2006), “Təbii-psixologiyası” (2006), “Etnopsixologiya: qlobollaşma və millilik” (2007), “Azərbaycan psixologiyasının korifeyi-Əbdül Əlizadə” (2009), “Mentalitet” (2009), “Praktik psixologiya məsələləri” (2011), “Mühit. İdeologiya. Şəxsiyyət” (2015), “Mən, atam, anam, sevgilim və övladlarım” (2019) adlı monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaitləri psixologiya elminə dəyərli töhfədir. Bu kitablar qalın yox, qalan kitablardandır. Elmi təkəkkürdə həmişə poeziya elementi olur. Ramiz müəllim də insanı duyğulandıran, qəlbini ehtizaza gətirən xeyli şeirlərin müəllifidir.

Professor Əbdül Əlizadə ənənələrinin davamçısı

Professor Ramiz Əliyev 2013-cü ildə ustadı professor Ə.Əlizadənin təklifi ilə ADPU-ya dəvət olunub. Həmin vaxtdan ADPU və Məktəbəqədər tərbiyə fakültəsinin Elmi Şurasının üzvü, Ümumi psixologiya kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışır, müəllim və psixoloq kadrların hazırlanmasında səmərəli fəaliyyət göstərir, professor Ə.K.Zəkuzadənin, professor F.İbrahimbəyovun, professor Ş.Ağayevin, professor Ə.Əlizadənin elmi ənənələrini uğurla davam etdirir. Professor Ə.Əlizadənin 80 illik yubileyinin respublika səviyyəsində keçirilməsi onun ənənəyə ehtiramının, elmi təəssübkeşliyinin və təşkilatçılıq bacarığının bariz nümunəsidir. Müxtəlif layihələrin icrasına, tədris plan və proqramların hazırlanmasına öz töhfəsini verir. Elmi-nəzəri və praktik konfranslarda, “dəyirmi masa”larda orijinal çıxışları və elmi məhsuldarlığı ilə seçilir.

Sərvəti şəxsiyyəti olan insan

Qəhrəman olmaq üçün bəzən bir an kifayət etdiyi halda, ləyaqətli insan olmaq üçün bütün bir ömür kifayət etmir. Millət ancaq sevdiyi insanları yaddaşında saxlayır. Elə insanları ki, onlar xeyirxah düşüncə, xeyirxah söz və xeyirxah əməl sahibləridir. Yüksək əxlaq və fəzilət sahibi olan professor Ramiz Əliyev məhz belə insanların yanında yer alan ziyalılarımızdan biridir. Faydalı əməlləri ilə cəmiyyətə töhfə verən, insanlara və insanlığı nümunə olan professor Ramiz Əliyevin şəxsiyyətinin özəlliyi onun sözünün və davranışının gözəlliyindədir. Onun ən böyük sərvəti bəllur kimi təmiz, mənəviyyətə saf şəxsiyyətidir. O, əsl ziyalı, bütöv şəxsiyyətdir. Aqıl və müdrik insanların, millətin mənəviyyət pasportuna çevrilən zəka sahiblərinin şəxsiyyətlə bağlı fikirlərindən o qədər yazıb ki, yazdıqlarının hər biri onun ruhuna hopub, əxlaqını cilalayıb, könül dünyasını saflaşdırıb. Ramiz müəllim oturmuş-duruşu, ədəbi-ərkanı, səbr və təkimi, ağır-ağır danışmağı ilə klassik kişiləri xatırladı. Sakit, xeyirxah, təvazökar, soyuqqanlı olduğu qədər də haqsızlığa qarşı üsyanıdır. Cəsarətli, ağıllı və düzlüyü sevəndir. Güclü analitik təfəkkürə, siyasi düşüncəyə və idarəetmə qabiliyyətinə malikdir. Vaxtı ilə ciddi şəkildə siyasətlə məşğul olması, siyasi diskussiya klublarında iştirak etməsi, özəl ali təhsil müəssisəsi yaratması və bir müddət onu idarəetməsi dediklərini sübut edir. Qürurverici insani keyfiyyətlərin daşıyıcısı olduğuna görədir ki, ona həm təmsil etdiyi elmin, həm də bir elin-obanın ağsaqqalı kimi hamı hörmətlə yanaşır. Bu hörməti və ehtiramı Ramiz müəllim həyatının mənası, qazan-dıqlarının ən dəyərlisi, ömür kitabının al-əlvan naxışları hesab edir. İnsanın əsl məqsədi insanlıq olduğundan, hesab edirik ki, Ramiz müəllim həyatda əsl məqsədinə nail olub. Ulu Nizami əbəs yerə demirdi ki, insanın insandan yalnız insanlığı artıqdır. İnsan çox mürəkkəb varlıq olsa da axırda özünü çox sadə şəkildə - danışıqı və dav-

Professor Ramiz İbrahim oğlu Əliyev 9 noyabr 1954-cü ildə Gədəbəy rayonunun axarlı-baxarlı Arısu kəndində müəllim ailəsində dünyaya gəlib. Adını ərazidəki eyniadlı çaydan alan Arısu kəndi yaşayış məntəqəsi kimi XIX əsrdə salınıb. Dağlar qoynunda yerləşən kənd Azərbaycan təhsilinə və elminə dəyərli ziyalılar bəxş edib. Kənddə maarifi və maarifçiliyi yayanlardan biri də Ramiz müəllimin atası İbrahim müəllim olub. O, peşəkar kimya müəllimi, maarifçi və məktəbdar olmaqla yanaşı, həm də el-obada loğman kimi tanınıb. Xalq təbabətinin mahir bilicisi kimi ad-san qazanıb, həm Gədəbəydən, həm də ətraf rayonlardan yanına gələn onun səfəli əllərindən nicat tapıb, öz sağlamlığına qovuşub. Rayonun sayılıb-seçilən ziyalılarından olan İbrahim müəllim müxtəlif vəzifələrdə (kolxoz sədri, partkom, məktəb direktoru) işləsə də həmişə özünü xalq müəllimi hesab edib. Ramiz müəllim belə bir ailədə - mayası halallıqla və xeyirxahlıqla yoğrulmuş el ağsaqqalı İbrahim müəllimin ailəsində, insanı vəcdə gətirən əsrəngiz təbiət gözəlliklərinin qoynunda yerləşən Arısu kəndində boya-başa çatıb. Qartallar oylağı olan sıldırım qayaların özəməti, Arısu çayının saflığı və duruluğu, əliqabarı kənd camaatının zəhmətinin ətri onun ruhuna hopub.1960-1968-ci illərdə doğma kəndlərindəki səkkizillik məktəbdə, 1968-1970-ci illərdə Miskinli kənd orta məktəbində təhsil alıb. Fəhmi, bacarığı və diribaşlığı ilə şagird yoldaşlarından seçilən Ramiz orta təhsilini başa vurduqdan sonra arzularının qanadında Bakıya gəlib, 1971-1975-ci illərdə SSRİ-nin 50 illiyi adına APXDİ-nin (indiki ADU) İngilis dili fakültəsində oxuyub, müəllimlərinin və tələbə yoldaşlarının sevimlisinə çevrilib. İnstitutu bitirdikdən sonra təyinatla Gədəbəy rayonuna göndərilən Ramiz 1975-1978-ci illərdə Arısu kənd səkkizillik məktəbində ingilis dili müəllimi işləyib. Şagirdlərdə ingilis dilinə və mədəniyyətinə maraq oyatmaq məqsədilə məktəbdə bədii öz-fəaliyyət və teatr dərnəyi yaradıb. Bayram günlərində şagirdlərin iştirakı ilə konsertlər və tamaşalar hazırlayıb. Təşkil etdiyi konsertlərdə həm də yaxşı qarmon ifa etməsi ilə yadda qalıb. Elmi tədqiqata olan həvəsi onu yenidən Azərbaycanın elm və mədəniyyət mərkəzinə - Bakıya gətirib.



ranışı ilə ifadə edir, ya sevilir, könlərdə mülk qurur, ya da sağikən unudulur.

Hələ bunlar nədir ki...

Professor Ramiz Əliyev ömrünün bəlli bir zirvəsində qərar tutub. O, zirvədən dönüb arxaya baxanda onun fəxr etməyə, qürurlanmağa mənəvi haqqı var. Çünki onun 65 illik ömür kitabının hər səhifəsi zəhmətlə, əziyyətlə, şərəf və ləyaqətlə yazılıb. Ramiz Əliyevi “Mentalitet”imizin müəllifi, ideyalarının həyata keçməsi üçün “elmi cəngəvarlıq” yolunu seçən bir vətəndaş kimi səciyələndirən alim dostumuz Ənvər Abbasov haqlı olaraq deyir ki, “onun zəhmətinin sevinci nətəcələri dünyanın çətinliklərini aşırıb gəlib. Amma nə yaxşı ki, o çətinliklər olub. O çətinliklər professor Ramiz Əliyev kimi bir alim şəxsiyyətini formalaşdırıb. Onu zamanın görkəmli bir insanına çevirib”. Müdriklər əbəs yerə demirlər ki, insan kərpic kimidir, bişdikcə daha da möhkəmlənir. Uca olmağı və ucalıqda qalmağı yaşam tərzinə, həyat fəlsəfəsinə çevirən Ramiz Əliyevə arxada qalan illər nə verib? Nə verməyib ki... Psixologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsi, professor elmi adı, Əməkdar müəllim fəxri adı, kafedra müdiri vəzifəsi, 20-yə yaxın monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaiti, 300-dən artıq elmi və publisistlik məqalə, yüksək elmi nüfuz

və bir də nümunəvi ailə. Əsərlərinin bir hissəsi rus və ingilis dillərində xarici ölkələrin nüfuzlu jurnallarında işıq üzü görüb. Müxtəlif illərdə Bakı, Moskva, Sankt-Peterburq, Kiyev şəhərlərində keçirilən beynəlxalq və respublika səviyyəli konfrans və simpoziumların iştirakçısı olub. BDU-da psixologiya ixtisası üzrə Dissertasiya Şurasının üzvü olub. Elmi rəhbərliyi ilə 24 nəfər fəlsəfə doktoru, elmi məsləhətçiliyi ilə 1 nəfər elmlər doktoru dissertasiyası müdafiə edib.

Professor Ramiz Əliyev həm də ictimai fəaliyyəti ilə tanınan alimdir. O, “Azərbaycan məktəbi”, “Psixologiya jurnalı”, “ADPU-nun Elmi Xəbərləri”, “Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri” və “Naxçıvan Universitetinin Elmi Xəbərləri”nin redaksiya heyətinin üzvüdür.

Professor Ramiz Əliyevin uğurlarının arxasında zəhməti və əziyyəti, yuxusuz gecələri, narahat gündüzləri və bir də ona mənəvi dayaqlar olan ailəsi dayanır. Həyat yoldaşı Arzu xanım ümumtəhsil məktəbində coğrafiya müəllimi işləyir, böyük oğlu Nicat Neft Şirkətində, kiçik oğlu Cavid Mədəniyyət Nazirliyində çalışır. Hər ikisi də atalarının elmi yolunun davamçılarıdır, psixologiya ixtisası üzrə doktorantdır.

Respublikada psixologiya elmi sahəsində səlahiyyətli söz sahiblərindən birinə çevrilən əziz dostumuz professor Ramiz Əliyevi, görkəmli psixoloq alimi 65 illik yubileyi münasibəti ilə ürəkdən təbrik edirik, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları və nəvə-nəticə sevinci arzulayırıq.